

**ОТРАЗЯВАНЕТО НА СРЪБСКО-БЪЛГАРСКАТА
ВОЙНА ОТ 1885 Г. ВЪВ ВЕСТНИК
„ДНЕВЕН БЮЛЕТИН ЗА ОФИЦИАЛНИ
И НЕОФИЦИАЛНИ ДЕПЕШИ“ ПРЕЗ ПЕРИОДА
НОЕМВРИ – ДЕКЕМВРИ 1885 Г.***

Станислав Боянов

**THE REFLECTION OF THE SERBO-BULGARIAN
WAR OF 1885 IN „THE DAILY BULLETIN
FOR OFFICIAL AND UNOFFICIAL DISPATCHES“,
IN THE PERIOD OF NOVEMBER-DECEMBER 1885.**

Stanislav Boyanov

***Abstract:** The Serbo-Bulgarian War began on November 14 (November 2 old style) 1885, when Serbia, dissatisfied with the unification of the Principality of Bulgaria with Eastern Rumelia, declared war on Bulgaria. The Bulgarian victory in this short war was a prerequisite for the international recognition of the Union of the Principality with Eastern Rumelia. The present study aims to examine how the inhabitants of Plovdiv and Southern Bulgaria received news from the front.*

***Keywords:** the unification of Bulgaria, Serbo-Bulgarian war, media, military propaganda, Plovdiv, Eastern Rumelia.*

* Тази статия е част от изследванията по проект ДН 10/2, озаглавен „Българските земи във военните конфликти между Изтока и Запада“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на образованието и науката на Република България.

Търсенето на информационни източници, полезни при научните изследвания, може да бъде трудна задача. Вестниците (исторически и съвременни) са пълни с различни видове информация, която може да се използва по много начини – за забавление, образование и научни изследвания. Често съдържанието във вестниците е подценявано спрямо научната литература и документалните издания, що се отнася до изследователския му потенциал, причина за което е понякога твърде тенденциозният и сензационен характер на вестникарските сведения. До известна степен това е вярно, но трябва да се има предвид, че вестниците отразяват актуални исторически събития, социални и културни ценности, свързани с определено място и време, за които можем да получим уникална информация, която не може да бъде намерена никъде другаде.

Вестниците също са материален артефакт, който си струва да се изследва, както като печатно издание (типография, свойства на хартията), така и онлайн (дигитален архив, графичен дизайн). Онлайн вестниците предлагат много материали за социологически изследвания (коментари на читатели и др.). Освен това онлайн архивът на вестниците се използва лесно от изследователите на миналото посредством търсене по ключови думи, имена и други подобни възможности. Това са само някои основни ценности на вестниците, които ги правят достойни за изследване в хуманитарните науки. Историци, лингвисти, психолози, медийни изследователи, учени от сферата на образователните и информационните науки и други научни области биха могли да се възползват от достъпа до добре организирани и съхранени вестници в онлайн формат.

При проучването на архивни вестници и документи в БИА към НБ „Иван Вазов“ за участието на пловдивчани в Сръбско-българската война от 1885 г. постепенно се оформи

въпросът относно сведенията за развоя на военните действия между сърби и българи, които достигат до южнобългарското население и в частност жителите на Пловдив, които днес са все още част от Източна Румелия.

Ходът на войната и нейните последици са несъмнено важни за поданиците на Княжеството, още повече че при евентуално поражение от сръбските войски столицата София е пряко заплашена от сръбска окупация.

За българите, живеещи на юг от Балкана, последиците от сръбска победа биха били катастрофални. Те за втори път в рамките на десетилетие ще са „пришити“ към изпълнената със сериозни вътрешни проблеми Османска империя, която за седем годишния си съюзенитет над областта е показала, че може само да изисква ресурси от нея и да пречи по всякакъв начин на нормалното ѝ икономическо и социално развитие. И може би няма съмнение, че при възстановен османски контрол българите в Източна Румелия, губейки естествените си защитници – Княжество България и Русия, ще бъдат поставени при нови утежняващи съдбата им условия.

Българското население на бившата де факто Източна Румелия преживява с бурна радост Съединението, но постепенно разбира, че има реална опасност от ревизия в някаква или пълна степен на обединителния за българите акт. Вероятно са следели с тревога вестите, които идват от посланническата конференция в Цариград, която има за цел да сложи ред в поредната „Източна криза“.

В тези тревожни месеци между септември и октомври се стига и до най-голямата заплаха за първия етап от българското национално обединение, а именно опитът на Сърбия чрез война отново да разкъса земите, населени с българи.

Не всички жители на автономната област са доволни от акта на Съединението. Гръцкото и турско малцинство не споделят

ентузиазма на българите, губейки своите привилегии, гарантирани им от областните закони. Недоволство има и сред немалкия чиновнически апарат на румелийските институции, които започват да осъзнават, че Съединението ще редуцира част от добре платените работни места в областните учреждения. Разбира се, ние от дистанцията на времето можем да видим, че турското население в Южна България не предприема никакви действия против обединението на българите. Нещо повече – през 1887 г. Захари Стоянов припомня с благодарност поведението на румелийските турци при Съединението: „От б-й септември насам, где се е чуло, щото турци да се бунтуват, да разбойническуват и да препятстват на правителството – неща, които от по-напред не бяха рядкост. В бившата Източна Румелия, гдето има 200 000 турци, гдето б-й септември беше против техните права и могущество, гдето положението стоя няколко месеца революционнно и неопределено, пример няма да е дигнал турчин глава.“ (В. *Свобода*, № 48, 19 април 1887 г., 1). Но в напрегнатите месеци след 06.09.1885 г. новите власти са имали основание да се притесняват от евентуална реакция на турското население. С тази цел е и обявеното военно положение на територията на цялата страна, което е в сила 199 дни.

В този ред на мисли се оказва, че за княжеското правителство е от изключителна важност с цел запазване на реда и спокойствието сред населението на юг от Балкана в месеците между септември и ноември 1885 г. да регулира и контролира идващата отвън (за областта) информация.

Но какви са възможностите пред периодичния печат в Пловдив за разпространение на информацията от военните действия на сръбско-българската граница? В Източна Румелия съществува по-либерален режим по отношение на печата, отколкото в княжеството. Чл. 40 от Органическият устав (Органически устав: 89) постановява свобода на печата и за-

бранява предварителната цензура, като за разлика от на север от Балкана не е предвидена т.нар. каскадна отговорност.¹

В Румелия се установяват солидни печатни издания като „Марица“ и „Народний глас“, които успяват да задоволят нуждата от международна и вътрешна информация на южнобългарското население. Появата, развитието и дейността на източнорумелийския печат е предмет на обстойно изследване от страна на Василка Танкова, която в книгата си „Свободата на печата в Княжество България и Източна Румелия“ посочва и съдбата му след Съединението. Аргументирано и с помощта на запазени архивни документи, авторката представя действията на правителството на Каравелов и на специалния комисар, отговорен за управлението на бившата автономна област д-р Георги Странски, да овладеят всяка евентуална проява на свобода на печата, като избират най-ефикасния за това метод – спират всички вестници и списания на територията на Южна България. Под ударите на цензурата попада и единственият брой на вестник „Самозащита“, който е забранен за издаване, след като в броя си от 28.09.1885 г. заема враждебна на Русия позиция. Не го спасява и фактът, че редактори на въпросния вестник са едни от главните организатори на съединителния акт, а именно Захари Стоянов и Димитър Ризов. Като основание за решението си д-р Странски се позовава на обявеното военно положение (Танкова 1994: 236). В споменатото по-горе издание на Василка Танкова вярно е посочено, че наложената тотална забрана за издаване на информационни издания в Пловдив е незаконна според Търновската конституция и Органическият устав (Танкова 1994: 239) и дори и по време на военно положение е

¹ Каскадна отговорност – субект на престъпление е авторът на печатното произведение, когато той не е известен, виновен е издателят, ако и той е неизвестен – виновен е стопанинът на печатницата; при отсъствие на последния, наказва се раздавачът или продавачът.

нужно подобни действия да се регламентират с княжески указ. В статията си „Свободата на печата в условията на военно положение“ Василка Танкова аргументирано разглежда правния статут на т.нар. военно положение и проучва как мерките, които налагат властите, влияят на издаването на периодичен печат в Княжеството, където за разлика от територията на Южна България продължават да излизат вестници и списания. В периода 06.09.1885 г. – 29.03.1886 г. на територията на Княжество България (Северна България и Софийска област) се отпечатват 30 различни периодични издания (Танкова 1993: 74).

Няма ясно изразена съпротива срещу спирането на целия периодичен печат в Пловдив. Причина за това може би трябва да се търси в изключително популярния акт на Съединението и една евентуална реакция срещу някое от решенията на княжеското правителство, и то в този критичен момент от обединението на Северна и Южна България, може да посее съмнение в международната общост, че Княжеството има силите да се справи с контрола над Източна Румелия. А и едва ли редакционните колегии на вестници като „Марица“ и „Народний глас“ са предполагали, че временното им затваряне ще се превърне за постоянно.

Трябва все пак да се отбележи, че новото управление в областта започва да издава в Пловдив притурка към „Държавен вестник“ (първи брой на 05.10.1885), в която се публикуват законодателни актове, свързани с уредбата на бившите румелийски институции и преминаването им под контрола на княжеските. И реално погледнато за нуждите на новото управление на Южна България това е единственият формат на издание, което да служи за целите на управлението, защото всеки друг политически ориентиран вестник би всял смут и полемики сред пловдивското общество в момент, в който правителството в

София се намира пред огромни трудности от вътрешен и международен характер.

Съединението съвсем естествено изисква и подготовка за неговата въоръжена защита. По време на съсредоточаването на войските по границата с Османската империя, последващото им прехвърляне на сръбско-българската граница, 14-дневните сражения с агресора и престоят им на позициите, докато траят примирието и мирните преговори, военното министерство в София не издава информационен бюлетин за посочените по-горе действия на обединените български войски.

В Пловдив обаче започва да се издава един вестник със заглавие „Дневен бюлетин за официални и неофициални депеши“,² който с основание може да се сметне за първообраз на български военен вестник. В 76 броя, издавани от 06.11.1885 до 15.03.1886 г., изданието публикува телеграми, изпратени от бойното поле до пловдивския префект с данни за хода на военните действия. Дори и след приключване на активните бойни действия, вестникът продължава да осведомява своите читатели за положението на българските войски, намиращи се на сръбско-българската граница. Автори на тези телеграми са: княз Александър I, министър-председателят Каравелов, председателят на Народното събрание Стефан Стамболов, началникът на шаба на Западния корпус капитан Паприков, началникът на Северния отряд капитан Узунов и др. държавни и военни ръководители на княжество България. Освен чисто военната информация, която вестникът предоставя на своите читатели, в него са публикувани и телеграми от кореспондентите на агенция „Хавас“, в които се дава и информация за случващото се по света.³ В тези вести

² Авторът е работил с екземпляри от вестника, съхранявани в НБ „Иван Вазов“ със сигнатура В/РЦ31.

³ Френската информационна агенция „Хавас“ е създадена през 1835 г. от френския журналист от унгарски произход Шарл Хавас. Тя поддържа

се отделя специално внимание на позицията на Великите сили и на посланическата конференция в Цариград, която има за цел да регулира балканската действителност след Съединението.

Не е ясно кой издава и редактира това издание, тъй като такава информация не е публикувана в броевете на вестника. Но самият факт, че се издава по време на тотална забрана на всякаква периодика и се отпечатва в правителствената печатница в Пловдив, където се обнародва и споменатата по-горе притурка на „Държавен вестник“, подсказва, че властта оказва сериозна подкрепа за публикуването на „Дневен бюлетин за официални и неофициални депешки“. Съдържанието на различните броеве също показва, че властта, и то на най-високо ниво в Княжеството, има специално отношение към това издание. Както беше споменато по-горе, всички държавни и военни ръководители изпращат лично или чрез посредници телеграми до вестника, с които разясняват военното положение. Между думите в заглавието е поставен и гербът на Княжество България, с което вероятно се подчертава, че това издание е част от правителствените вестници. Обемът на вестника не е голям, една-две страници е обичайният изглед на журнала. Но с оглед на тясната информационна насоченост, т.е. новини, свързани със Сръбско-българската война и нейните последици, това съдържание явно е достатъчно. Вестникът се заплаща. Като цената е дадена в стотинки, което е парична единица от Княжеството, но в последната част на първи брой има и уточнение, че 30 стотинки (цената е за седмичен абонамент) са равни на 75 „пари текущи“, т.е. дребната валута на Източна Румелия – грош.

дописници почти във всички страни на света. През 1945 г. е национализирана и трансформирана, а информационните функции са поети от държавната агенция Франс прес.

Основната причина за създаването и издаването на този печатен орган може да бъде само една. Властите в Пловдив самостоятелно или под влиянието на София искат да покажат пред пловдивската, а оттам и пред все още де юре румелийска общественост, че Княжеството начело с Батенберг защитава с кръв Съединението и, че то е необратим политически и исторически акт.

Неслучайно и първи брой на вестника започва с първите български победи над нашественика (06.11.1885). Така търсеният пропаганден ефект от българските власти сред южнобългарското население е най-ефикасен. На единствената страница на първо място се разполага телеграма от военното министерство с дата 05.11., в която се съобщава за „блестяща победа, удържана от българите“, добавя се още, че врагът е отстъпил и е преследван на 5-6 километра. Има и много пленени сърби. Непосредствено след споменатата телеграма от военното министерство в София има публикувана и втора, но при нея е отбелязано само, че е изпратена от София на 05.11., няма подател, но се остава с усещането, че и двете телеграми са с един и същи автор, т.е. военното министерство. В нея се съобщава новината, че турски войски подпомагат българските и нападат сърбите откъм Враня, което ние сега знаем, че е фалшива новина. Явно обаче в стремежа си да повдигне духа на пловдивчани, княжесткото правителство публикува наред с истинските новини за българските победи и такива, които се основават на непроверени слухове. Шрифтът на отбелязаните по-горе две телеграми е три пъти по-голям от останалия текст във вестника, с което чисто визуално се акцентира върху добрите новини от фронта.

Останалата част от този първи брой се състои от кореспондентски вести с новини от различни европейски столици. В една от тях се опровергава сведението, публикувано в първата част от изданието, а именно, че тур-

ските войски са нападнали сръбските. Кореспондентът на агенция Хавас във Виена пише, че османският посланик в Белград е съобщил на министър-председателя на Сърбия – Гарашанин, че Високата порта няма да предприеме враждебни действия към Белград заради агресията ѝ към България.

В брой втори от 07.11. липсват телеграми от официални лица на Княжеството. Причина за това би могла да бъде напрегнатата обстановка на фронта. За сметка на това редакторите на вестника са подбрали интересни депеша от кореспондентите на „Хавас“, които имат отношение към войната. От Цариград се публикуват вести от конференцията, която очевидно в този момент е в застои и делегатите в нея чакат разволя от решителните сражения при Сливница. Също от Цариград се съобщава, че султанът е отказал да посредничи между българи и сърби. От Атина пък е публикувана информацията, че гръцкото правителство е задължило посланика си в София да „държи остър език на Каравелов“, тъй като български чиновници си позволявали да изказват неприлични думи към портрета на гръцкия крал. Макар и в депешата от Атина да не се споменава откъде са тези служители, те биха могли да са само от Южна България, все още носеща следите от „триезичието“ и от големите права, дадени според Органическия устав на гърци и турци. В гръцките културни и обществени сгради в Пловдив е имало достатъчно портрети на Георгиос I (1863 – 1913), пред които бившите румелийски чиновници да нарушат добросъседския мир.

Брой трети е предизвикал несъмнена радост в пловдивското население, а оттам и в южнобългарското. В него е публикувана само една телеграма, изпратена от министър-председателя Каравелов до пловдивския префект. В нея се казва, че след тежки сражения на 06. – 07.11. българската армия е победила напълно врага.

В същия ден излиза втори брой на вестника, в който началник-щаба на българската армия Рачо Петров описва с подробности двудневните сражения, като дава и сведения за движението на нашите и на сръбските войски. Подчертава героизма на войниците ни, както и че падането на духа в неприятеля е толкова голямо, че една тяхна рота начело с командира си се е предала в плен. Самият факт, че в един ден излизат два броя от вестника, като в първия от тях се дава само вест за българската победа, а във втория брой се описват подробностите за нея, показва с какво нетърпение и тревога са очаквали новини от фронта пловдичани, особено след като предния ден нищо не е съобщено относно войната в единствения вестник, който излиза в тези тревожни за Пловдив дни.

В брой пети от 09.11. отново има само една телеграма от началник-щаба на Западния отряд – капитан Паприков. В нея той дава подробности за сраженията през предишния ден (08.11.). Подчертава се, че сърбите отстъпват към Трън, плътно следвани от българските дружини.

В брой шести от 10.11. за първи път се публикува лична телеграма от княз Александър I до пловдивската общественост. Князът съобщава, че обстановката на полесражението е спокойна и войниците имат достатъчно храна и ракия, което явно е важно за укрепването на бойния дух. Войнишки оркестри свирели по цялата линия, а войниците се веселели. Освен тази чисто битова информация, Батенберг допълва депешата и с информация за последната рекогносцировка на българските отряди.

В следващия брой от 11.11. търсеният пропаганден ефект се вижда ясно. Единствената телеграма в броя започва със следните встъпителни думи: „Височайша телеграма от бойното поле“, с което се подчертава личното участие на монарха. Това се повтаря и в края на текста, където е написано, че Алек-

сандър I лично е взел участие в сражението в редовете на Търновския полк. Останалата част от информацията, идваща от княза, е че българските войски с тежки сражения изтласкват сърбите към границата, като са дадени подробности като имена на отряди и топоними. Телеграмата е препратена чрез министър-председателя Каравелов, което показва, че на бойното поле не е имало необходимата техника, с която директно да се изпращат подобни депеша, а вероятно с куриер са се доставяли до София и оттам до получателите.

Тук може да се отвори една мислена скоба за участието на военните кореспонденти на чуждестранни издания в отразяването на Сръбско-българската война от 1885 г. Съединението на Княжество България и Източна Румелия привлича в Пловдив чуждестранни кореспонденти и художници-баталисти, които отразяват събитието и очакват развитието на българо-турския конфликт. В началото на Сръбско-българската война от 2 ноември 1885 г. те се движат заедно с армията на Княжество България при нейния марш-маньовър от южната към западната граница. През тези три дена изпращат само официалните правителствени съобщения за хода на бойните действия вероятно от съображения за секретност и недопускане сърбите да узнаят колко са и с каква скорост се движат прехвърляните български войски. Военните кореспонденти са 12, сред тях по-известни са: Спиридон Гопчевич – вестник „Берлинер Тагблат“, Артур фон Хун – вестник „Кьолнише Цайтунг“, Ж. Филион – агенция „Хавас“, Анри дьо Ламот – вестник „Тан“, д-р Ш. Роа – в. „Ендепанданс Белж“, Юлиус – вестник „Дейли Нюз“, Антони Пьотровски – списание „График“, д-р Хитил – в. „Нойе Фрае Пресе“, полковник Евгений Кочетов – в. „Новое время“. Те стават свидетели на тридневните отбранителни боеве при Сливница, контранастъплението и овладяването на Пирот. Изпращат кореспонденциите си с конни куриери до София.

Преглеждат се от офицери на Генералния щаб и се изпращат до различните издания от Софийската телеграфо-пощенска станция. След войната част от кореспондентите издават своите репортажи, в които обикновено симпатизират на българската кауза в самостоятелни издания (Съединението 1885: 73).

Осми брой се издава два дни след седми (13.11.), и то без официални телеграми от фронта или София. Депешата, с която се съобщава, че българските войски са преминали прохода при Драгоман и са влезли победоносно в Цариброд, е от частно лице – Константин Калчов, който е доброволец във войната и е виден пловдивски гражданин. Причината за това няколкодневно „мълчание“ на официалните институции вероятно е, че бойните действия в тези дни са изключително тежки и сложни, а ръководенето им е изисквало цялото време и внимание на командния състав на българската армия и едва ли са имали чисто физическото време, за да запознаят южнобългарската общественост с актуалната военна обстановка. Но все пак с помощта на граждани, които се сражават като доброволци, пловдивчани научават добрите новини от фронта. В същия ден пристига и веднага е публикувана в девети брой на вестника и телеграма от Петко Каравелов, в която се потвърждава новината за българската победа и превземането на Цариброд. Допълва се, че на българска територия откъм София вече няма сръбски войски. В този наситен със събития ден за пловдивчани се издава и трети поред брой и десети от началото на войната. Отново с една телеграма, чийто автор е председателят на Народното събрание – Стефан Стамболов. Тя за разлика от предните две е много подробна в разказа си за събитията и в нея се дават допълнителни сведения. Стамболов разказва, че сърбите се предават масово и дезертират от частите си. Пленени са, както се изразява видният ни революционер, над 60 „сръбски роби“ само за един ден (12.11.). Местното на-

селение посрещнало нашите войски с небивал ентузиазъм понеже сръбските власти ги подлагали на „нечувани насилия и грабителства“. В края на депешата с удебелен шрифт е публикуван отговорът на полковник (както е чинът му в телеграмата) Данаил Николаев относно молбата на командващия сръбските войски на фронта – генерал Тополович, за прекратяване на огъня. Последният главнокомандващ на източнорумелийската милиция отговаря, че няма заповед за това от княз Батенберг и продължава с настъплението. Военният ранг на Данаил Николаев в този момент е подполковник със заповед от 11.09.1885 г., но вероятно Стамболов е искал да поласкае него, а и пловдивчани с изтъкването, че най-висшият чин в този момент в българската армия – полковник – е притежание на офицер от Южна България. Във въпросната телеграма дори и сръбският офицер Тополович е „повишен“ в генерал, за да се придаде явно повече тежест на отговора на българите. От следващите броеве се вижда, че военният чин е полковник.

Брой 11 от 14.11. дава на своите читатели богата като съдържание информация за случващото се на фронта. Изданието започва с текста на писмо от сръбския полковник Топалович, в което неприятелят моли за прекратяване на военните действия и за установяване на демаркационна линия на позициите от 12.11., т.е. българските войски трябва да отстъпят от заетата фронтова линия в момента. В писмото, което е на сръбски език, се добавя, че това положение трябва да остане до момента, в който Великите сили вземат своите решения по проблема. Уточнява се също, че това е и желанието на крал Милан, който е инициаторът на това писмо.

Отговорът на Данаил Николаев е публикуван на страниците на вестника в същия брой. Той пише, че няма заповед от княза за прекратяване на военните действия и че до получаването на такава войната продължава.

Подполковник Николаев се е подписал като „комендант на съединените войски от Северна и Южна България“ съвсем умишлено, за да се покаже на сръбите необратимият процес на обединение на българите.

Обширният текст на телеграмата продължава с актуалната военна обстановка. Разказва се за голям брой пленници, като се посочва, че от наша страна в дните 12 – 13.11. има 20 убити и 70 ранени. Подчертава се, че сръбските ранени също се лекуват от нашите медици при добри условия. В същия текст се казва, че сред нашата армия съществува убеждението, че единствената причина за предложенията за примирие от страна на сръбите е тяхното катастрофално военно положение и деморализацията на тяхната армия. Опровергават се и слухове, които се разпространяват от сръбското командване за насилие над сръбското население от страна на българските войници. И тази депеша е с автор Стефан Стамболов и е препратена до пловдивския префект от министър-председателя Каравелов.

В дванадесети брой от 15.11. информацията във вестника отново е с автор Стефан Стамболов, който явно в тези дни има ангажимента да осведомява пловдивската и южнобългарската общественост за войната между сърби и българи. В това издание се дава основно друг тип информация. Докато в предишните акцентът е бил върху военните действия, движението на войските и загубите от двете страни, то тази депеша дава основно сведения относно грижата за ранените и действията на дипломатическия фронт. В началото Стамболов разказва, че заедно с княза са били на бойното поле, където убитите сърби са в пъти повече от българите. Подчертава се отново личното присъствие на монарха сред първите редици на войниците. По надолу председателят на Народното събрание изказва възхищението си от работата на нашите санитарни служби. Той пише за системата,

по която се оказва първа помощ на ранените войници. Още на бойното поле пострадалите се стабилизират и по най-бързия начин се изпращат в София. Стамболов добавя, че всички болни, които той е видял да извозват към София са били весели, като причина за това той посочва, че войната е категорично в полза на българите. Във втората част от телеграмата Стамболов прави анализ на причините за сръбските намерения за мир. Според него те са единствено следствие на катастрофата, която е претърпяла сръбската армия, и оправданието на крал Милан, че той следва желанието на Великите сили, е само, за да се запази донякъде престижът му. Стамболов добавя накрая, че сръбският крал стои в главната квартира на военното командване в Пирот от страх да се върне в столицата Белград.

В същия брой на вестника има и сведение от кореспондента на агенция „Хавас“ в Цариград. В нея се разказва относително подробно за желанието на Високата порта и конференцията на Великите сили да изпратят пратеник в Източна Румелия, който на място да се запознае с обстановката и да изработи доклад към тях със своите наблюдения върху актуалното състояние в Южна България. Депешата продължава със сведението, че английският посланик Уайт е отказал да подпише това решение, но по-интересната вест е, че княз Александър I е отговорил на 10.11., че не подкрепя изпращането на такъв комисар в областта, защото това ще внесе смут сред нейните жители. Кореспондентът на „Хавас“ добавя и друго, че макар това да е произвело „лошо впечатление“ от страна на османското правителство, членовете на Великите сили, заседаващи в Цариград, не биха предприели нищо срещу България заради победите на българската армия в Сръбско-Българската война. Също така, продължава кореспондентът, османският султан се страхувал да се забърка във военен конфликт на Балканите.

Тази новина от османската столица би трябвало да успокои жителите на Пловдив и Южна България, които усещат особено силно заплахата откъм южната си граница.

В този ден отново има издаден и друг брой на вестника. Под номер тринадесет изданието публикува телеграма от Батенберг и за първи път отговор на пловдивския префект Петър Димитров на височайшата депеша. Князът докладва, че българската армия е настъпила на пет километра от Пирот на сръбска територия и българските войски напредват под звуците на „Шуми Марица“. Сърбите са открили ожесточена артилерийска стрелба и към момента на предаване на телеграмата (22:40, 14.11.), успяват да удържат напора на българите. Пловдивският окръжен управител отговаря от името на пловдивчани с думи, които доказват голямата признателност на гражданите. Префектът пише, че думите на полковник Николаев към сърбите относно техните предложения за мир са предизвикали голям възторг в пловдивчани. Телеграмата завършва с думите, че жителите на града са готови на всяка жертва за окончателната победа и че се молят за съхраняване на „драгоценния живот на Негово Височество“.

Брой 14 от 16.11. е наситен с информация за военните действия, и то подадена от личности, заемащи различни позиции. За първи път се публикуват вестии от фронта около Видин. Телеграма от командващия на видинския гарнизон – капитан Узунов – казва, че сърбите в нарушение на примирието са опитали изненадваща атака, но са били отблъснати с големи жертви от тяхна страна, като подчертава доброто взаимодействие между нашата пехота и артилерия. Непосредствено след това известие има и депеша от Калафат, която обаче не е подписана. В нея се казва, че сърбите са предприели неуспешна атака към Видин (вероятно същата, за която пише и капитан Узунов), която им е струвала над 2000 жертви. Вероятно посочените данни са пре-

увеличени, защото в комюникето на Узунов се посочва, че жертвите от сръбска страна са 557. Текстът завършва с новината, че румънците се радват на нашите победи.

В този брой е публикувана и телеграмата на Илия Цанов – министър на външните работи и вероизповеданията. В нея Цанов, който се намира зад бойните линии в Цариброд, съобщава за напредването на войските ни към Пирот. От същата телеграма разбираме, че военните отряди, на които е заповядано да останат в тила недоволстват и искат да се включат в сражението край Пирот. Изключително емоционална, макар и само от един ред, е публикуваната в този брой телеграма от Стефан Стамболов. Тя гласи: „Влязох във войската доброволец. Отивъм към Пирот“. Вероятно с известна доза цинизъм, породен от дистанцията на времето, бихме сметнали това съобщение на Стамболов за популизъм с цел политически облаги. Но трябва да се има предвид патриотичната еуфория, която владее умовете на българите в този исторически момент и която за мен е причина за това решение на председателя на Народното събрание.

Но безспорно най-важната от всички е депешата на княз Александър I. Озаглавена е: „Превземането на Пирот“. Без излишни емоции князът съобщава обстоятелствата около падането на Пирот под българска власт. Като основна причина за победата монархът посочва масирания оръдеен огън към сръбските позиции и атаката с щикове на българската пехота, като ръкопашният бой продължил и по улиците на Пирот.

В следващия брой са публикувани само телеграми от пловдивския окръжен управител и кмета на града. В тях представителите на местната власт предават благопожеланията на местната общественост към висшето ръководство на държавата и лично към княза, към когото и са отправени повечето думи за лично благополучие.

В следващите броеве на вестник „Дневен бюлетин за официални и неофициални депеши“ няма известия за военните действия. Акцентът се премества върху преговорите за примирие между воюващите страни и най-вече върху страховете на българите в Южна България от връщането на Източна Румелия. Публикуват се многобройни телеграми от жителите на Пловдив, Хасково, Стара Загора, Пазарджик и Бургас, в които се казва, че българите не искат връщането на статуквото, а искат обединение. В броя от 20.11. е поместено известие от фронта, в което румелийските дружини начело с подполковник Николаев инициират среща с княз Батенберг, на която му заявяват, че с оръжие в ръка ще бранят Съединението. Александър I ги успокоява с думите, че докато населението на юг от Балкана желае обединението, той винаги ще го защитава.

Ако се обобщи информацията за военните действия между сърби и българи на страниците на „Дневен бюлетин за официални и неофициални депеши“, може да се заключи, че макар и в неголям обем изданието предоставя на своите читатели правдива и лишена от излишен патос информация. Чисто военната действителност на фронта е представена обективно и професионално, за което допринасят и телеграмите от военните командири на българската армия. Вестникът има за основна цел да успокои страховете на пловдивчани и жителите на бившата Източна Румелия от завръщането на стария режим. И със сигурност може да се твърди, че успява в своята мисия.

Обективността в поднасянето на информацията от „Дневен ...“ рязко контрастира с явно тенденциозното поведение на агенция „Хавас“, която е водещ източник на новини в това време. Агенцията не предоставя на своите потребители информация по време на военните действия от София, Пловдив или фронта откъм страната на българите. В статията си

„Агенция Хавас докладва“ Ива Георгиева е публикувала известията на кореспондентите на „Хавас“, свързани с бойните действия в Сръбско-българската война. В дните преди 02.11. агенцията „подготвя“ своите читатели с твърдения за системни нарушения на границата между София и Белград от страна на българите. В известията си непосредствено преди войната (Георгиева 2005: 316) „Хавас“ уверява, че крал Милан желае мир, но провалът на конференцията в Цариград (според сърбите) и нежеланието на Княжество България да възстанови статуквото могат да ги принудят към военни действия. Всъщност сведенията от бойното поле в кореспонденциите на „Хавас“ се появяват едва от 06.11., (Георгиева 2005: 317) когато е първият брой на „Дневен ...“. И тук съпоставката между двете информационни издания показва, че българското коректно представя военната обстановка в този победоносен за обединена България ден, докато френското изкривява, съзнателно или не, истината. Агенцията съобщава (Георгиева 2005: 318), че на 06.11. сърбите са постигнали голяма победа и че три български дружини са се предали доброволно. Нещо повече, в депеша от 11.11. кореспондентът на „Хавас“ от Виена донася, че военното положение при Сливница се е променило в полза на Сърбия (Георгиева 2005: 318). Според същото известие българите бягат, но сражението продължава. Цитираните по-горе съобщения на „Хавас“ са достатъчни, за да се разбере политиката на тази реномирана световна агенция за информация. Явно е, че с тези фалшиви новини се цели да се повлияе на представителите на Великите сили, които в Цариград вземат решение по въпроса за Съединението. Но с убедителните си победи българската армия не допуска ревизия на обединителния акт между Северна и Южна България. Категоричната победа на България в тази кратка война е силен аргумент за признаване на Съединението от Османската империя с Топха-

ненския акт от 24 март 1886 г. Победата във войната дава вдъхновение и увереност, че това е само първата стъпка за постигане на националния идеал – обединение на населените с българи земи в една обща държава.

Ако обобщим с няколко думи резултатите от настоящото проучване, може да се каже, че за първи път е въведено в научно обръщение едно издание, което с право може да се нарече „първият военен вестник в България“, макар че авторите/съставителите на изданието едва ли са търсели ефекта на военен вестник, а по-скоро са искали чрез публикациите в него да вдъхнат кураж и да успокоят южнобългарското население. Пропагандният замисъл на изданието „Дневен бюлетин за официални и неофициални депеша“ се разкрива и от факта, че телеграмите от фронта, които отпечатва вестникът, са в повечето случаи специално предназначени за пловдивската и румелийска общественост. Съвсем съзнателно те са оформени и написани по начин, който да въздейства в посока приемането на княз Александър и Княжество България като обединител и спасител на българите от автономната османска област, които при победа на сърбите са заплашени отново да бъдат „пришити“ към Турция. И като се има предвид, че това е единственият печатен орган, който поднася информация в Южна България за хода на военните действия в защита на Съединението, става ясно, че съдържанието на „Дневен бюлетин ...“ е контролирано от българските власти с цел запазване спокойствието сред българите в новоприсъединените части на бившата Източна Румелия.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

Органически устав 1879: *Органическият устав на Источна Румелия*. Пловдив, 1879, Книжарница на Христо Г. Данов, 458 с. [*Organicheskiy ustava na Istochna Rumelia*. Plovdiv, 1879, Knizharnitsa na Hristo G. Danov, 458 s.]

Танкова 1993: Василка Танкова. Свободата на печата в условията на военно положение (септември 1885 – септември 1887 г.). – *Военно-исторически сборник*, 1993, 6, 55 – 76. [Vasilka Tankova. Svobodata na pechata v usloviyata na voenno polozhenie (septemvri 1885 – septemvri 1887 g.) – *Voенно-istoricheski sbornik*, 1993, 6, 55 – 76.]

Танкова 1994: Василка Танкова. *Свободата на печата в Княжество България и Източна Румелия*. Пловдив, 1994, 253 с. [Vasilka Tankova. *Svobodata na pechata v Knyazhestvo Bulgaria i Iztochna Rumelia*. Plovdiv, 1994, 253 s.]

Съединението 1885: *Съединението 1885 г. Енциклопедичен справочник*. Състав. Е. Стателова, С. Грънчаров, Г. Вълков, Б. Тонинска-Дончева. С., 1985, 240 с. [*Saedinenieto 1885 g. Entsiklopedichen spravochnik*. Sastav. E. Statelova, S. Grancharov, G. Valkov, B. Toninska-Doncheva. S., 1985, 240 s.]

Георгиева 2005: Ива Георгиева. Агенция Хавас докладва. – *Известия на държавните архиви*, 89, 2005, 310 – 346. [Iva Georgieva. Agentsia Havas dokladva. – *Izvestia na darazhavnite arhivi*, 89, 2005, 310 – 346.]

Гл. ас. д-р Станислав Боянов,
Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“,
stanislav_boyanov@uni-plovdiv.bg